

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות
בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת כי תשא

ירושלים עיה"ק תובכ"א
תשע"ט לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו
ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו
בשנת תשמ"ה בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין
משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים ה"ו, כי
כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא
יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמר על פרשת השבוע,
ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת"י, אשר רואה
אור לראשונה כאן בס"ד.

כל המעוניין לזכות את הרבים ולפתוח
נקודת מכירה לחוברות אלו, בבית הכנסת
/ ישיבה / מקוה וכיו"ב, על ידי קופה
[שיניחנה מליל שישי עד מוצ"ש מדי שבוע],
ניתן לפנות למערכת ההפצה.

**לכל ענייני ההפצה יש לפנות בשעות בין
הסדרים, לפלאפון מספר 0527622629**

ניתן להשיג את החוברות בנקודות המכירה

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר
הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות
ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת כי תשא

מצות 'צדקה' / זהירות שלא יהיה ב'שקלים' איסור של
'כלאים' / איסור ריבית / עיקר העבודה היא חמדת
המזון / על הקמצנות / נתינה ועין טובה

מפתח העניינים

מצות 'מוחצית השקל' / קרנם של ישראל רמה ומתגדלת על ידי מצות
ה'צדקה' / מצוה זו עומדת לישראל להיושע ב'תשועות עולמים' / 'מושמיעין
על השקלים ועל הכלאים' / זהירות במזון שלא יהיה בו 'כלאים' / זהירות
בנתינת צדקה שלא יהיה בה 'כלאים' / לדקדק ולקיים את המצוה על הצד היותר
טוב / קיום מצוה 'בערך'.. / זהירות מאיסור 'ריבית' / איסור ריבית הוא איסור
מתמשך בכל רגע ורגע / 'רב לכם סוב את ההר הזה, פנו לכם צפונה' / עיקר
העבודה - חמדת המזון / ה'קמצנות' אינה מידה רעה - אלא 'טומאה' / 'רעה
חולה ראיתי תחת השמש' / יש 'רעה' ויש 'רעה חולה' / פעולת ה'קמצנות' על
האדם / ה'קמצן' לא יכול להוציא גם לעצמו / 'ולא ישליטנו האלהים לאכול
מזנו' / המזון אצלו אבל אינו יכול להשתמש בו / 'עושר שמור לבעליו
לרעתו' / הפתרון - נתינה / הוראת והנהגת מרן ה'אור יחזקאל' בהיות ישיבת
מיר באמריקה / אין דבר רע מתגלגל על ידי קיום מצות צדקה / האדם בעולם
הזה כ'גבאי צדקה' / 'עין טובה'

מפתח חידו"ת

- א. בענין איסור למנות את ישראל..... כג
- ב. בענין לשון "קח לך"..... כו
- ג. בענין ושמרו בני ישראל את השבת [להתעטף בציצית בכניסת שבת]..... כז
- ד. בענין למה ה' יחרה אפך בעמך..... לח
- ה. בענין רחום וחנון..... לט

זכות לימוד התורה והפצת התורה על ידי קונטרס זה, יעמוד להאשה מרת
נחמה ניסל לאה בת איידל הענא תחי', שתזכה לאלתר לרפואה שלימה
ובריאות איתנה מוכף רגל ועד ראש, והשי"ת ברוב רחמיו יסלק ממנה
כל חולי ומדוה, ותזכה לאורך ימים ושנות חיים ושלוה היא וכל משפחתה
הי"ו. אכ"ר.

ניתן להשיג את החוברות
מתחילת השבוע בשולחנות ההפצה
של י. בלוי בבתי הכנסת

אי"ה החל מהשבועות הקרובים
תהיה אפשרות לקבל את
החוברות "מגיד דבריו ליעקב"
בדואר עד הבית
ניתן ליצור קשר בפלאפון
מספר 0527622629

ניתן להקדיש את הוצאות
הדפסת החוברות השבועיות
בפלאפון מספר 0527628840

נשמח מאוד לקבל כל הערה והארה
הוספות וטעויות הדפוס וכיו"ב
ולחוספה לרשימת התפוצה
במייל: 8542164@gmail.com

מצות 'צדקה' / זהירות שלא יהיה ב'שקלים' איסור של
'כלאים' / איסור ריבית / עיקר העבודה היא חמדת
המזון / על הקמצנות / נתינה ועין טובה

מצות 'מחצית השקל'

בעזרת ה' יתברך, נראה היום לדבר מענייני הפרשה וענייני הזמן, פרשת השבוע פרשת כי תשא, פותחת במצות 'מחצית השקל', כל פרטי המצוה וכו', וידבר ה' אל משה לאמר, כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם, ונתנו איש כופר נפשו לה' בפקוד אותם, ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם. זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקודש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לה'. כל העובר ע הפקודים מבין עשרים שנה ומעלה יתן תרומת ה'. העשיר לא ירבה, והדל לא ימעט, ממחצית השקל, לתת את תרומת ה' לכפר על נפשותכם. ולקחת את כסף הכיפורים מאת בני ישראל ונתת אותו על עבודת אהל מועד, והיה לבני ישראל לזכרון לפני ה' לכפר על נפשותיכם' (שמות ל יא-טז).

קרנם של ישראל רמה ומתגדלת על ידי מצות ה'צדקה'

ורבותינו בגמרא (מגילה יג:) דרשו מדוע קדמה מצוה זו של 'מחצית השקל'? אלא שהשקלים הללו יקדמו לשקלים של 'המון', ('המון' של פורים, לא של 'המון' של המדבר...), ועד שהוא ישקול את הכספים שלו, את ה'עשרת אלפים כיכר כסף' שלו (אסתר ג ט), כבר קדמה ואתיא מצות 'מחצית השקל' שלנו, מצות ה'צדקה'. וזה יעמוד לנו כהגנה. במה קרנה של ישראל רמה? במה היא מתגדלת ומתרוממת? בצדקה. כך אמרו רבותינו (ב"ב י:). הכח הזה של המצוה הגדולה של 'מחצית השקל',

הנתינה לשמים, 'צדקה' וכו', זה עצמו פועל את הענין של קרנו של ישראל רמה ומתגדלת ומתרוממת*. זה נותן את הכח והתוקף לעם ישראל. וזה מה שעמד להם כנגד שקליו של 'המן'.

מצוה זו עומדת לישראל להיוושע ב'תשועות עולמים'

וכבר הזכרנו מדברי הרב חיד"א ע"ה (לב דוד פרק כט), כי על ידי נתינת ה'צדקה' בימי ה'פורים', אין ספק בזה שזכות מצוה זו עומדת לישראל להיוושע ב'תשועות עולמים'. (וכבר חג ה'פסח' מתקרב, וה'קמחא דפסחא' לפנינו, המצוה הגדולה והחשובה הזו של צדקה וחסד). ונראה לדבר על כמה דברים נחוצים מענייני מצות צדקה.

'משמיעין על השקלים ועל הכלאים'

נפתח במשנה מסכת שקלים (פ"א מ"א) שפותחת: 'באחד באדר משמיעין על השקלים, ועל הכלאים'. מה התפקיד בראש חודש אדר של הבית דין שהוא משמש כ'עני העדה' (ע"ב ד. ורבינו בחיי ויקרא ד יג, במדבר כז כא), המדריך והמכוון לכלל הציבור, 'מכריזין על השקלים ועל כלאים', משמיעין ומודיעים לרבים על ענין ה'שקלים' וה'כלאים', ופשט הדברים ידוע, שייזוהרו בשעת שזורעים שלא תהיה ה'זריעה' של 'כלאים' (ח"ו), וצריכים לעקור את מה שנראה כ'כלאים'. כמו שמפרש רבינו עובדיה מברטנורא. אבל המפרשים עמדו בזה, מה ההדגשה הזו של 'שקלים' ויחד עם זה 'כלאים'? זה בא לומר, שגם אם אתה נותן 'שקלים', שזו היא מצוה גדולה, אבל תיזהר שבמצוה הזו לא יהיה 'כלאים', בצדקה הזו שאתה נותן תשגיח שלא יהיה 'כלאים'. ונרחיב קצת.

א. ובעל הטורים דורש כאן רמז מתוק, דורש 'סמוכים', בפרשה שלפנינו כתוב: 'וכיפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה' (שמות ל י), ואחר כך נאמר 'כי תשא את ראש בני ישראל' (שמות ל יב), לרמז לנו, במה תרום קרנם של ישראל? ב'כי תשא'.

זהירות בממון שלא יהיה בו 'כלאים'

מספרים על רבינו הגדול בעל 'חפץ חיים' זצ"ל שפעם בא לפניו אחד מהתלמידים, רצה להשתבח בפניו על ה'תפילין' שהוא קנה, הראה לו את התפילין המהודרות שקנה, הפלא ופלא, עם כל ה'הידורים', כשר בתכלית השכרות, 'גלאט', 'נוי' ו'הוד' ו'הדר' פאר שבפאר, יפות ונאות, מרובעים, (מה הפירוש 'מרובעים'? כי יש אחד שהתפילין שלו נראים כמו 'אגוז'.. איך זה יכול להיות? יש לו 'ירושה' מאבי אמו או מסב אשתו.. הוא קיבל את זה, ואומר 'אם זה התאים לו, זה טוב גם לי'.. אפילו שכבר עברו חמש דורות.. מעניין אם הוא היה מסכים לקחת 'כובע' ו'חליפה' מהסבא שלו.. רק בענייני 'מצות' אומר לך 'הסבא שלי היה אדם גדול'..), פרשיות בכתובה משובחת ומהודרת, (ולא כמו שראיתי בעיני פרשיות שנכתבו בכתב דומה מאד ל'כתב רש"י'.. ה' ישמור), וה'חפץ חיים' התפעל מהתפילין הללו, שאל אותו: 'מה המחיר שלהם?', אמר לו התלמיד: 'שמונים רובל'. (שהיה זה סכום עצום בזמנם). אמר לו ה'חפץ חיים': 'התפילין, בתכלית ההידור והכשרות, אבל האם הכסף ששילמת עליהם גם הוא בתכלית הכשרות? גם הוא 'גלאט' ללא כל חשש גזל וכו', או שזה כסף 'מכל הבא ליד' וממנו קנית את התפילין?!!'. בזה הוא כבר לא מדקדק..

זהירות בנתינת צדקה שלא יהיה בה 'כלאים'

'משמיעין' על השקלים, אבל התנאי הוא שלא יהיה בזה 'כלאים'. אדם אומר 'נתתי צדקה', זה מצוה יפה ומהודרת, מצוה גדולה וחשובה, בזה מתרומם קרנם של ישראל, אבל צריך לדעת איך לעשות ולקיים את המצוה הזו. צריך להשגיח הדק היטב שלא יהיה הממון שנותן לצדקה חלילה בכלל 'כלאים'. (ריבית, גזל, וכו').

לדקדק ולקיים את המצוה על הצד היותר טוב

צריך לדקדק בעשיית המצוה שתהיה כדת וכדין. הרבה פעמים נדמה לו לאדם שהוא קיים את המצוה כראוי, תשאל אותו: 'איך עשית את המצוה? האם קיימת ועשית את המצוה כמו שצריכה להיות על פי גדרי ההלכה?', אומר לך 'בערך'.. זה כמו תלמיד ששואלים אותו לפעמים אם הוא הבין את השיעור, 'הבנת מה שלמדנו?', אם זה גמרא רש"י ותוספות, והתלמיד לא תמיד מבין. אבל להגיד 'לא הבנתי', זה לא נעים.. ולהגיד 'הבנתי', הרי לא הבנתי, ואם הוא ישאל אותי אני לא אדע להשיב. מה עושים? יש 'מילת קסם' שהיא מילת 'מפל'ט' והתלמיד בורח בה וניצול על ידה, שואל הרב: 'הבנת?', עונה לו: 'בערך'.. כמה טוב שיש את המילה הזאת.. כך הוא יוצא ידי חובה, הוא לא שיקר..

קיום מצוה 'בערך'..

שמעתי בילדותי מאחד מרבתיי, (סמוך ל'בר מצוה', כשהיינו בחורים צעירים), אמר לנו: 'אתם יודעים כמה שווה 'בערך'?! 'בערך' שווה 'בערך'.. בערך אין לו ערך'. והוא סיפר סיפור, שפעם אחת באיזה מדינה החליטו שרוצים לרומם את השם של המדינה הזאת, ואיך יעשו את זה? על ידי שיעשו 'אוניית צי', שזה יהיה ההוד וההדר של המדינה הזאת, כולם יתפעלו מה'אוניה' החשובה שיש למדינה הזו, וכך ייצא השם שלה לשם ולתהלה. הלכו ובחרו אחד מבין ו'אומן', 'מהנדס' מעולה, שהוא יבנה את ה'אוניה' הזו כמו שצריך 'לעילא ולעילא'. וכך היה. ארכו כמה שנים טובות עד שבנו את ה'אוניה' הזו, לבנות 'אוניה' זה לא דבר של 'מה בכך', (בונים אותה מחוץ לים ב'חול'), ובפרט 'אוניה' גדולה, שיש לה כמה וכמה 'סיפונים', והאורך שלה כמה עשרות מטרים. זה לא סתם 'אוניה', זה 'אוניית צי', שבה תתפאר המדינה. ובשעה טובה סיימו לבנות את ה'אוניה' הזאת, ועשו 'יום ההשקה' (כך

זה נקרא היום), היום שבו 'משיקים' ומורידים את האוניה מה'חוף' אל ה'ים'. הזמינו את כולם, את ה'מלך' ואת ה'שרים' וכל ה'צלמים' וכו' וכו', ו'תזמורות', הכל מכל כל, והנה רק הניחו את ה'אוניה' על ה'ים', תוך כדי דיבור, ומיד היא טבעה.. עוד לא הספיקו לראות אותה במים, רק נכנסה מה'חוף' אל המים וכבר שקעה וטבעה.. לכזה דבר הם לא ציפו.. באו מהר ל'מהנדס' הראשי, אמרו לו: 'איך זה קרה?! תביא את כל החשבונות שחישבת וחישבת ונראה מה הייתה התקלה!', אמר להם, 'אני חישבתי בערך..'. וזה התוצאה של 'בערך'.

כך זה בדברים גשמיים, אם זה לא מדויק, אם הוא לא בנה טוב את ה'אוניה', ולא בדק וחישב היכן יהיה מרכז הכובד וכו', אלא הכל היה 'בערך', התוצאה היא הפסד, טביעה. כך גם בעניינים הרוחניים, בקיום מצוות, צריך שהכל יהיה מחושב ומדויק עם כל הפרטים השייכים לתורה ולמצוות. תשאל אותו: 'איך קיימת את המצוה?', אומר לך: 'בערך.. יצאתי ידי חובה.. שבעים או שמונים אחוז..'. זה לא שווה. זה 'בערך'. ו'בערך' אין לו ערך. צריכים להשתדל ולהתאמץ שהכל יהיה על הצד היותר טוב, ולכל הפחות: לפי כל גדרי ההלכה. זה ה'מינימום'. אחרי זה יש 'תוספות' של 'חיבוב מצוה', ו'הידור מצוה', ו'נוי מצוה', ו'שמחה במצוה', ועוד כל שאר מעלות טובות. אבל ה'מינימום' - לכל הפחות - לקיים את המצוה לפי כל גדרי ההלכה הבסיסיים.

יכול להיות שאדם נותן 'צדקה', אבל בד בבד עם ה'שקלים' יכול להיות גם 'כלאים'. 'הירצץ או הישא פניך?!' (מלאכי א ח). מצוה כזו יכולה להגיע למרום? אם חלילה המצוה של ה'צדקה' הזו נעשתה שלא ב'יושר' ושלא ב'כשרות', הממון לא היה כשר כמו שצריך, הקב"ה רוצה בכזו מצוה? תבדוק ותתבונן בכל פרט ופרט. בעניינים של ממון יש משיכה, 'אדם בהול על ממונו' (שבת קיז:), זה דורש חקירה ובדיקה מעמיקה.

זהירות מאיסור 'ריבית'

אתן לכם דוגמא, כאן בציבור הקדוש איש לא חשוד על זה, אבל לפעמים מחוסר ידיעה: 'האם אתה בטוח שכל פרט ופרט מענייני הממון שלך נקיים ח"ו מחשש של ריבית?'. אדם לא יודע את כל הפרטים שיש ב'ריבית'. וזה עוון חמור עד למאד (וע"ע בדברי רבינו שליט"א בס' שובי השולמית ח"ב סי' ו, ובס' ויחי יעקב בקונט' ההוספות סי' יז). ויש אנשים שלא נוהרים בזה.

איסור ריבית הוא איסור מתמשך בכל רגע ורגע

אתה יודע מה זה 'ריבית' ועד כמה זה חמור?! כמה לאוין דאורייתא. נורא נוראות. וזה איסור בכל רגע ורגע. זה עוון כל כך חמור, עד כדי כך שרבותינו אמרו במדרש (שמות רבה פר' לא סי' טו פדר"א פרק לג) - והעתיקו אותו התוספות במציעא (ע סע"ב) ורבינו יונה (שערי תשובה שער ג אות כה) ועוד הרבה קדמונים (ע' שובי השולמית שם) - שאדם שחלילה נכשל בדבר הזה, נותן בידיים את הממון שלו בריבית, הוא לא קם לתחיית המתים! לא מצאנו כזה דבר בשאר עוונות. התוספות (שם) מביאים מתרגום ירושלמי (וע"ש בהגהות וצינונים אות ה) שאצל יחזקאל הנביא ב'בקעת דורא' עם כל אותם 'חזון העצמות היבשות', כולם קמו לתחיה חוץ מאחד, והוא שאל, למה הוא לא קם, מה קרה לו, במה שונה הוא מכולם? אמרו לו: 'הוא לקח ריבית, לכן לא קם לתחייה'.

ב. טעם הדבר שהמלווה בריבית אינו קם בתחיית המתים

ובאמת צריך להבין מה הענין הזה של חומר עוון ריבית שבגלל כך אינו קם בתחיית המתים (רח"ל), ויש בזה כמה וכמה הסברים, יש מסבירים חומר הדבר, כיון שיש חומר בעוון הזה שאין בשאר דברים, שגם בשעה שהמלווה בריבית ישן, הממון שלו ממשיך באיסור, והוא מגלגל עליו איסורים נוספים כל רגע ורגע.

וראיתי בספרים על המגיד מדובנא זצ"ל, שפעם אחת הוא הגיע לאיזה עיר שאף פעם הוא לא היה בה, והוא התאכסן שם, ובבוקר הלך בהשכמה להתפלל, נכנס לבית הכנסת, מ'עשרה ראשונים' הוא הגיע. ופתאום נכנס זקן אחד, ומתחיל להתפלל, מתחיל ב'ברכות השחר', וכשהתחיל לברך את ברכת 'אלהי נשמה שנתת בי טהורה אתה בראת' וכו', אמר את הברכה הזו לאט לאט, 'מתון מתון', וכשהגיע בברכה לחלק של 'אתה עתיד ליטלה ממני, ולהחזירה בי לעתיד לבוא', שאמר את המילים 'להחזירה בי לעתיד לבוא', פרץ בבכי מר, בכיות עד לב השמים. והמגיד מדובנא ע"ה הבחין בזה, והתפלא מאד, 'מה קרה כאן? בשלמא אם הוא היה בוכה בשעה שהיה אומר 'אתה עתיד ליטלה ממני', אני מבין, אדם בוכה כי הוא רוצה לחיות, אבל כשהוא אמר את זה הוא לא בכה, הוא בכה כשאמר 'ועתה עתיד להחזירה בי לעתיד לבוא', כאן הוא פרץ בבכי גדול, מה הטעם בזה?'. ניגש אליו המגיד מדובנא, אמר לו: 'מחילה, חידוש כזה לא ראיתי הרבה זמן, מה קרה שאתה בוכה כשאתה אומר את הברכה היקרה והנפלאה הזו? ואתה עתיד להחזירה בי לעתיד לבוא'. הרי יש לך לשמוח בזה!'. אמר לו אותו זקן, 'רואים עליך שאתה לא מאנשי המקום', אמר לו המגיד מדובנא: 'אמת, אני כאן אורח, מחר אני ממשיך בנסיעה'. אמר לו הזקן: 'אתה יודע מה ה'מקצוע' שלי?'. אומר לו המגיד מדובנא: 'לא, פעם ראשונה שאני רואה אותך'. אמר לו הזקן: 'אני המלווה בריבית הרשמי של העיר, כל הכסף שעשיתי כל החיים שלי, זה ממה שאני מלווה בריבית. זה ה'מקצוע' שלי. ואני כבר זקן, כמה נשאר לי עוד לחיות, ואני יודע שכל הכסף שאספתי, הילדים שלי מחכים מתי הם 'ישירו'

אבל הגאון ר' אייזל חריף זצ"ל אמר הסבר אחר, למה הוא לא קם לתחייה? כיון שבשעה שהוא רוצה לקום בתחיית המתים, המלאך אומר לו 'תשכב! הריבית מצטברת, למה לך לקום?!...!'.
 חזקוני

לי 'יושב בסתר' ויקחו את כל הכסף. ואני מכיר את הבנים שלי שהם בזבזנים גדולים. אני קמצן, אבל הם בזבזנים. וכל מה שאני אספתי הם יבזבזו, וכשאני אזכה לתחיית המתים, כמו שבירכתי בברכת 'אלקי נשמה', 'ואתה עתיד להחזירה בי לעתיד לבוא', לא יישאר לי כלום, הם יגמרו לי את כל הכסף שהרווחתי מההלוואות בריבית כל ימי...! אמר לו המגיד מדובנא: 'אל תדאג, אתה לא תקום לתחיית המתים.. מלוה בריבית לא קם!..! אוי ואבוי רח"ל.

'רב לכם סוב את ההר הזה, פנו לכם צפונה'

בדרך דרוש מפרשים מה שכתוב בספר דברים: 'רב לכם סוב את ההר הזה, פנו לכם צפונה' (דברים ב ג), הגמרא אומרת במסכת סוכה (נב). ש'הר' זה יצר הרע. ה'יצר הרע' דומה ל'הר'. ובשביל לנצח את ה'הר', את ה'יצר הרע', יש כמה אופנים ודרכים ומהלכים, וכל אחד אומר 'נעשה כך כוך, וננצח אותו', והשני אומר להיפך וכו'. אומרת התורה: 'רב לכם סוב את ההר הזה', תפסיקו להיות מסתובבים ומחפשים דרכים לנצח את ה'יצר הרע', מה תעשו? במה תתמקדו? 'פנו לכם צפונה'. צפון זה ענין של ממון, כך הגמרא (ב"ב כה:): אומרת: הרוצה להעשיר יצפין, שכן שולחן בצפון. בנקודה הזו של 'חמדת ממון' תתמקדו במלחמה כנגד היצר, כנגד ה'הר'. בזה תקפיד ותשתדל ותתאמץ. זה צריך עבודה רבה, וזה היסוד. (כמו שנראה מדברי הפלא יועץ).

עיקר העבודה - חמדת הממון

רבינו ה'פלא יועץ' (ערך ממון וערך צדקה) כותב, כי עיקרי היהדות תלויים אם אדם הצליח לתקן את הנקודה הזו של ה'חמדת ממון',

האהבה הזו לנכסים וכו'. אם הוא תיקן את הנקודה הזאת - אשריו ואשרי חלקו. כי כל עבודת ה' שלו טובה ורצויה, הוא לא מתפתה אחרי ה'ממון'. כך הוא יכול לקיים כל מצוה ב'הידור', הוא לא חוסך. אין לו תאוה לממון. וזה לא עבודה קלה, זה עבודה גדולה מאד. קודם כל, זה טעון לימוד, מה מותר ומה אסור. כדי שיכול מצוה כמאמרה בשלימותה. עם כל גדריה. לא 'בערך'. מצוה 'נקיה'.

ה'קמצנות' אינה מידה רעה - אלא 'טומאה'

וגם שהרבה מעכבים והרבה מפריעים יש, היצר אוהב לחנות במקום הזה, ולא לתת לאדם שיהיה 'בעל צדקה', נותן לו את כל התירוצים, העיקר שלא יוציא. וגם כאשר הוא מוציא סוף סוף, זה 'בקפיצת יד'. לרוב ה'קמצנות' שיש לו על הממון שלו עצמו, הוא לא

לא יכול לתת צדקה..

ג.

שמעתי לפני רבות בשנים מדודי מרן ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, מעשה שהיה, (מה שהוא שמע מהוקנים), על גביר גדול, שהיה קמצן נורא, ותמיד, גבאי הצדקה היו מדלגים עליו. כי יותר קל להוציא כסף מה'קיר' מאשר ממנו.. הגבאי צדקה יושב אצלו שעה ארוכה, ומסביר לו, ובסוף הוא אומר לו: 'תבוא עוד חודש, החודש הזה אין לי, בדיוק נגמר לי..'. ועוד הרבה 'תירוצים' כאלה. (ב'תירוצים' הוא לא מקמץ.. יש לו מלאי גדול..). אבל פעם אחת היו מוכרחים שגם הוא יתן להם צדקה, אין ברירה, היה מקרה חריג באמת, והיו חייבים את עזרתו. ונסעו משלחת נכבדה של גבאים תלמידי חכמים והסבירו לו נחצות הענין. שמע אותם, והבין בעצמו שהפעם 'אין מנוס', מוכרחים לתת. אמר להם: 'שמעתי דבריכם, אתם צודקים, הפעם שכנעתם אותי, צריכים וחייבים לתת, מצוה גדולה לתת סיוע וצדקה בענין הזה, אבל אני לא יכול לתת.. לכן אני אתן לכם את ה'מפתח' של ה'כספת' שלי, אתם תפתחו ואתם תקחו. אני 'סוגר את העיניים' ואני 'לא רואה' כלום. כי אני לא יכול לתת ולהוציא ממון ממני בעצמי, זה ממש בגדר של 'פיקוח נפש'.. אני לא יכול.. לכן אני סוגר את העיניים ואני אפיים את

יכול להינות מה'ממון' שלוי. כך זה אנשים שה'ממון' שלהם 'כלאים'. לכן הם לא יכולים להינות ממנו. שמענו מרבינו הגדול חכם בן ציון אבא שאול זצוק"ל, נ"ע, שהוא אמר שהמידה הזו של ה'קמצנות', היא לא

עצמי שאתם לא לקחתם הרבה... הוא לא היה מסוגל לתת... ה' ישמור. (ואנחנו מבין טוב את המעשה הזה עם דברי הזוהר הקדוש שנוכיר בהמשך בעזרת ה').

הקדים רפואה למכה..

מספרים על רב גדול שהכיר את אנשי הקהילה שלו, והיה שם אחד מהסגנון הזה שדיברנו, 'קמצן', ויום אחד הרב היה צריך לעשות 'מגביית חרום', ולפני שנכנס לאותו עשיר שהיה 'קמצן' גדול, כשהוא דופק בדלת הוא הדליק 'נר' ונכנס עם נר דולק.. שאל אותו העשיר: 'אדוני הרב, מה קרה? עכשיו לא ליל פסח לא צריך בדיקת חמץ...'. אמר לו הרב: 'תסלח לי, אבל אני אסביר לך, אני מכיר אותך טוב, ואני יודע שאם אני אבקש ממך צדקה, עד שתיתן לי את הצדקה נשמתך תפרח, ובשעת פריחת נשמה מדליקים נר, לכן הקדמתי ונכנסתי עם נר דולק.. הקדמתי רפואה למכה...'.
ד. אספר לכם מעשה אמיתי שהיה, (סיפר לי אותו אחד מהמשתתפים כאן, אחד מהחברים כאן בשיעור, אני קצת משנה את הפרטים כדי שלא יזהו במי מדובר), על אחד שלא חסר לו מאומה (ברוך ה'), אין לו 'בית' כי יש לו 'שיכון'.. כמה וכמה 'בלוקים' שייכים לו. ואת הכל הוא משכיר בסכומים יפים. אבל הוא קמצן נורא. לפי רוב עושרו - כך מידת קמצנותו. הוא אינו מסוגל להינות משום דבר שלו. משום דבר שלו. ה'מלבוש' שלו, זה נראה מזמן 'אחשורוש'.. וה'אכילה' שלו רק על חשבון אחרים. או שנכנס לאיזה 'חתונה' ואוכל שם, או שמבקש מאחרים 'תיתנו לי אוכל'. (רחמנא ליצן). ויום אחד כמה מהסוחרים אמרו, 'בא נראה, נעשה נסיון, ניתן לו לאכול משלו, ולא נאמר לו שזה משלו, מה יהיה?!', וכך היה, לקחו דברים משלו, נניח 'סלט' לדוגמא, עשו 'סלט' מהירקות שלו. אמרו לו: 'אתה מוזמן לאכול'. אכל ונהנה. ואחרי שגמר לאכול, אמרו לו: 'אתה יודע שמה שאכלת זה מהירקות שלך, מהם עשינו את הסלט הזה!'. הוא רק שמע את זה - והקיא את הכל. וזה מעשה שהיה.

'מידה רעה' סתם, יש אחד שהוא 'גס רוח', ויש אחד שיש לו 'חמדה', ויש אחד שיש לו 'קנאה', אבל המידה הזו של ה'כיליות' וה'קמצנות' היא כבר פולשת ויוצאת מתחום 'מידה' ונהיית 'טומאה' רח"ל.

'רעה חולה ראיתי תחת השמש'

ובאמת שהדברים מפורשים בזוהר הקדוש בפרשת בשלח (דס"ה ע"א) כל הזוהר מדבר על הענין של 'עמלק', מה שנאמר בסוף פרשת בשלח 'ויבוא עמלק' (שמות יז ח), ובאמצע הדברים נקבע כאן דרוש ארוך בענין ה'קמצנות', ונקרא כמה שורות (ממש מבהיל הרעיון): **"רבי אבא פתח ואמר יש רעה חולה ראיתי תחת השמש"**, כך אומר הפסוק בקהלת (ה יב), שלמה המלך ע"ה החכם מכל אדם, בא ולימד אותנו והגדיר לנו, כי המידה הזו של הקמצנות, זה 'רעה חולה', נורא נוראות, ומה הטעם

ה. המבקר את החולה נוטל אחד משישים מחוליו..

מספרים על חכם גדול, שפעם בא לאיזה מקום בשביל עניינים של צדקות, לאסוף ולהעמיד 'קרן' לתורה וכיוצא בזה, אמרו לו על אחד מהאנשים שם, 'אל תיגש אליו, למרות שיש לו נכסים, כי הוא קמצן גדול, וחבל על הטורח, בשביל מה שתאכל את הלב אצלו?!', אמר להם: 'טוב שאמרתם לי', והלך אצל אותו קמצן, דפק בדלת, הקמצן פותח את הדלת, אומר לו: 'מה אתה רוצה? מה אתה צריך?'. אמר לו הרב, 'באתי לראות מה שלומך, כי שמעתי שאתה חולה מאוד', אמר לו הקמצן: 'רחמנא ליצלק, השונאים שלי חולים.. אני בריא כמו שור, מי אמר לך את הדברים האלה? מי הוציא עלי כזה לעז?'. אמר לו הרב, 'אני שמעתי את זה מ'דוקטור' גדול שאתה חולה, ובאמת להסביר לך בדיוק במה הפרטים, אבל תיתן לי להכנס..'. ונכנס, אמר לו הקמצן: 'לא יכול להיות, אני מרגיש בעצמי, הכל בסדר אצלי, איך אני בדיוק חולה?'. אמר לו הרב, 'תשמע שלמה המלך ע"ה היה חכם גדול ורופא גדול, והוא אמר שהוא ראה 'רעה חולה תחת השמש', וזו מידת ה'קמצנות', ושמעתי שיש לך מהמידה הזו 'עשרה קבין'.. לכן באתי לדרוש בשלומך..'. אמר לו: 'כבוד הרב, הכל בסדר, אתה יכול ללכת..'. אמר לו הרב,

לזה שהיא 'רעה חולה?', אומר רבי אבא "כמה בני נשא" כמה בני אדם, "אטימין לבא", יש להם איזה מין 'אטימות' ו'סתימה' בלב (ה' ישמור), ומניין נובעת הסתימה הזאת? "בגין", בגלל, מחמת, מפני, "דלא משתדלי באורייתא", כאן השורש לכל החוליים. מכאן מתחיל הכל. אם יש 'לב אטום', ואתה רוצה למשמש מאיפה זה מתחיל? 'דלא משתדלי באורייתא'. זה החולי.

יש 'רעה' ויש 'רעה חולה'

שואל הזוהר, "יש רעה חולה", כך אמר שלמה המלך ע"ה, "וכי יש רעה דהיא חולה, ויש רעה דלאו היא חולה", מה הכוונה 'רעה חולה', הרי כל 'רעה' זה צרה צרורה, וכי יש רעה שאינה צרה? "אלא ודאי יש רעה חולה", יש סוג שהוא חמור מכל רעה אחרת, זה לא סתם חולי, [וכמו שהזכרנו מדברי רבינו הגדול חכם בן ציון זצ"ל], "דתנינן מסטרא דשמאלא", היא מגיעה מהצד השמאלי, הסט"א, יוצאים כמה רוחות של טומאה (כמו שהזוהר מסביר כאן), "ומתקרבין לגביהו דבני נשא", הרוחות הרעות הללו מתקרבות אל בני אדם, "וכל חד אקרי רעה", וכל רוח כזו נקראת 'רעה', "כמה דאת אמר", כמו שאומר הפסוק בתהילים, "לא תאונה אליך רעה", שואל הזוהר "מאי לא תאונה", מה הכוונה 'לא תאונה', "בגין דאתיא בתסקופא על בני נשא", הם באים בעלילה על בני אדם.

פעולת ה'קמצנות' על האדם

מוסיף הזוהר הקדוש, "חולה, אמאי היא חולה", למה זה נקרא רעה 'חולה'? "כד שריא האי על בני נשא", כאשר זה שורה וחונה ונמצא אצל האדם (ח"ו) מה הפועל היוצא מזה? "עביד לון קמצנין

'איך אפשר? הרי מי מבקר את החולה צריך ליטול אחד משישים מחוליו... (גדרים לט:), ואני עדיין לא לקחתי אחד משישים מהחולי שלך, תיתן לי - ואני אלק...'. הוא שמע ונהנה מהענין הזה ונתן לו. אבל לדעת שזה באמת 'רעה חולה'.

מממוניהון", זה עושה אותו קמצן בממונו, "אתיין גבאי צדקה גביה", באים 'גבאי צדקה', יש בזה מצוה גדולה, פעם 'פדיון שבויים', פעם לאיזה חולי, פעם ל'תלמוד תורה' או ל'יתומים' וכיוצא בזה, באים לבקש ממנו צדקה, ושורה עליו ה'רעה חולה' הזו, "היא מחאת בידה", היא מכה בידו, מקמצת את ידו, "אמרה ליה", אומרת לו ה'רעה חולה' הזו, "לא תיפוק מדידך", לא תוציא משלך. זה לא שאין לו, יש לו, לא חסר, אבל אף על פי כן, היא אומרת לו ומקמצת את ידו שלא יתן. "אתיין מסכניי" מגיעים מסכנים, עניים, מבקשים צדקה, "היא מחאת בידה", היא שוב פעם מכה בידו, מקמצת את ידו, שלא יתן ולא יוצא.

ה'קמצן' לא יכול להוציא גם לעצמו

עד כדי כך שהוא בעצמו, "אתי הוא למיכל מממוניה", הוא רוצה לאכול ולהנות מהממון שלו, הרי לא חסר לו, "מחאת בידה", היא מכה בידו, שוב מקמצת את ידו שלא יוציא אפילו על עצמו. וזה דבר פלא, בשלמא לתת לאחרים, הוא לא נותן כי הוא קמצן. אבל לעצמן גם אתה לא נותן? למי אתה אוסף ואוגר את כל הכסף? 'עכברא דשכיב אדינרי' (סנהדרין כט:), עכבר ששוכב על אוצר דינרי זהב, והוא כמובן לא יכול לאכול זהב. אבל 'נהנה' - הוא לא נהנה. וגם אחרים לא נהנים. כך זה אצל ה'קמצן', כח הטומאה הזה מכה בו ולא נותן לו אפילו לעצמו להוציא את ממנו. ולמה הוא לא יכול להשתמש ולהוציא אפילו לעצמו? "בגין לנטרא ליה לאחרא", בשביל לתת את ממנו לאחר, לשמור אותו למישהו אחר. "ומן יומא דשריא עליה דבר נש", מאותו זמן שבאה ושורה על האדם, "היא חולה כהאי שכיב מרע דלא אכיל ולא שתי", הוא חולה כמו אדם שכבר עומד למות, חולה במצב חמור, שוכב במיטה, והוא לא אוכל ולא שותה (ויש דברים כאלה, אני מדבר מתוך ידיעה), "ועל דא היא רעה חולה", וזה הכוונה 'רעה חולה'. זה סוג 'רעה'

גרוע מהכלל. זה כח של 'שגעון' ו'טומאה'. זה סט"א שדבוקה ואדוקה בו ושורה בו, ומיום שהיא שורה עליו הוא שבוי ו'אומלל'. גם אם הוא ירצה הוא לא יכול. זה לא סתם 'רעה', זה 'רעה חולה'. יש 'רעה' סתמא, ויש 'רעה חולה'. נורא נוראות.

'ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו'

וכאשר שלמה המלך ע"ה, ראה והתבונן מה הענין הזה של הקמצנות מביא לאדם, "ושלמה מלכא צווח בחכמתא", צעק בקול גדול בחכמתו הרבה, "איש אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים וכבוד, ואיננו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה, ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו, כי איש נכרי יאכלנו, זה הבל וחולי רע הוא" (קהלת ו ב), מדובר על מי שה' נתן לו, לא חסר לו, 'אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים וכבוד', אבל אומר הפסוק 'ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו', שואל הזוהר, "האי קרא לאו רישיה סיפיה, ולא סיפיה רישיה", הפסוק הזה, אין תחילתו מתחברת עם סופו, וסופו לא מתחבר עם תחילתו, מצד אחד "כתיב איש אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים וכבוד", הרי שהפסוק מדבר על מי שחננו ה' בעושר ובכבוד, ואם כן, "מאי ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו", מה הכוונה 'ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו', "אי הכי", שאם

ו. באו ושאלו אותי שאלה על בעל מהסגנון הזה, שהוא לא סתם קמצן אלא 'ארכי קמצן', אבל הוא 'עשיר כקורח', בכל פינה בבית הוא שם כסף, אם אתה פותח את ה'מגירה' - היא מלאה כסף, אם אתה פותח את הארון של ה'צלחות' - נופלים עליך שטרות, במקום של ה'כפות' וה'מזלגות' יש שם כסף.. ב'מקפיא' בתוך ה'עוף' יש כסף (בהקפאה עמוקה..), אבל לאשתו הוא לא ייתן פרוטה. (אולי אם היא תלך ארבעים יום לכותל יתן לה עשר שקל..). זה סיפור אמיתי, הם באו ושאלו אותי אם מותר לה לקחת מהכסף שבכל פינה וזווית, כי סוף סוף זה שלו, אבל זה חולי. ה' ישמור ויציל.

כן, שלא ישליטנו האלהים לאכול ממנו, משמע כי "לאו ברשותיה הוא דבר נש", האדם הזה אין לו, ולכן הוא לא יכול לאכול ממנו.

הממון אצלו אבל אינו יכול להשתמש בו

מתרין הזוהר, "אלא, אי כתיב", אם היה כתוב, "ולא יעזבנו האלהים לאכול ממנו", ולא כמו שכתוב 'ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו', "הוינא אמר הכי", היינו מפרשים כי משמע שאכן אין בידו ממון, והוא לא ברשותו, אבל הפסוק לא נקט בלשון 'הוא' ולא 'יעזבנו', "אלא ולא ישליטנו", שהוא לא ישלוט על זה. מה הכוונה? "דבגין דהוא הימניה", שבגלל שהוא האמין, הוא סבר וקיבל, "לההיא רעה ואחיד בה", ל'רעה חולה' הוא והתאחד ונדבק בה, קיבל את העצות שלה ל'קמצנות', ממילא "קודשא בריך הוא", הקב"ה ית"ש, "לא שלטיה עליה לאתבראה תחתיה", לא השליט את ה'רעה חולה' הוא על האדם כדי שהוא ישבור אותה תחתיו, "על דהוא אתרעי בה ואחיד בה", כיון שהאדם רצה ב'רעה חולה' הוא ונדבק בה, "וכל ארחוי", כל ההנהגה שלו, כל הדרך שלו, "כשכיב מרע דלא אכיל ולא שתי", כמו אותו חולה סופני שלא אוכל ולא שותה, "ולא קריב לממוניה", והוא לא מתקרב לממונו, "ולא אפיק מיניה", והוא לא מוציא ממנו כלום, "ונטיר ליה", והוא שומר את כל הממון שלו, עד מתי? "עד דהוא יפוק מעלמא", עד שהוא ימות, "וייתי אחרא ויטול ליה דהוא בעליו", ויבוא אדם אחר ויטול את הממון כי הוא בעליו, ונמצא שכל מה שעשה - לאחרים עשה.

עושר שמור לבעליו לרעתו

ועל זה, "שלמה מלכא צווח ואמר עושר שמור לבעליו לרעתו", כך שלמה המלך ע"ה אמר בקהלת (ה יב), "מאן בעליו", מי הוא הבעלים האמיתי של הממון שלו? "דא אחרא דירית ליה", מישהו אחר שיזכה לקבל את כל ממנו, "ולמה זכה האי אחרא למהוי בעליו דההוא עתרא",

ובגלל מה זכה אותו האחר ליכות להיות הבעלים של כל אותו הממון? "בגין דהאי הימין לההיא רעה ואתרעי בה", בגלל שהראשון האמין וקיבל עליו את ה'רעה חולה' של המידה הנוראה של ה'קמצנות', "ואתדבק בה", והוא נעשה אבוק ודבוק עם ה'רעה חולה' הזו, "בגין כך האי אחרא דלא אתדבק בההיא רעה", אותו אדם אחר שלא נדבק ב'רעה חולה' הזו, שהוא נזהר ממידת ה'קמצנות', "זכה למהוי בעליו", זוכה הוא להיות הבעלים האמיתי "דההוא עתרא", של אותו קמצן. "הדא הוא דכתיב", זה מה ששלמה המלך אומר, עושר שמור לבעליו "לרעתו, כלומר, בגין רעתו", בגלל רעתו, בגלל ה'רעה חולה' "דההוא מתדבק בה", שהוא נדבק בה, "רווח ליה האי", הרוויח את הכל השני שהיה רחוק מה'רעה חולה' הזו. (הזוהר עוד ממשיך, כדאי לראות הדברים בפנים).

הפתרון - נתינה

מה הפתרון לדבר? מה לעשות כדי שלא לחלות בחולי הנורא הזה, ב'רעה חולה' הזו? פתרון אחד יש: לתת ולתת ועוד הפעם לחזור ולתת. רק על ידי הנתינה אפשר לעקור את ה'חולי' הזה. בהתחלה זה קשה לו, הרי הוא 'לא יכול', זה דבוק בו, אבל על ידי הנתינה עוד הפעם ועוד הפעם, הוא יתרפא.

הוראת והנהגת מרן ה'אור יחזקאל' בהיות ישיבת מיר באמריקה סיפר לי רב גדול שהיה מהתלמידים של מרן המשגיח הגאון ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל (שהלילה יומא דהילולא דילה, זיע"א), שכאשר הישיבה, ישיבת 'מיר', התגלגלה והגיעה ל'אמריקה', אמר המשגיח ע"ה: 'המצב כאן איום ונורא, הענין של תאוות הממון שולט ביותר, כל האווירה ספוגה בעניינים הללו של ממון ונכסים ועסקים וביזניסים וכו', וכדי שאנחנו לא נהיה מושפעים ובולעים את ההשפעה של המקום, ישנו פתרון אחד, לתת ולחזור ולתת, ולכן צריך כל אחד שיהיה לו

'ארנק' (או איזה 'כיס' למטבעות), ובכל איזה זמן יקום ויתן לצדקה ב'קופה', וכך 'אידי דטריד למיפלט לא בלע', אבל אם לא - הרי שזה נכנס אצלו וחודר אצלו. כך הוא סיפר לי שהוא שמע מהמשגיח ע"ה.

אין דבר רע מתגלגל על ידי קיום מצות צדקה
צריכים להתחנך בדבר הזה ולתת, וכמה שיתן האדם לצדקה - מובטח לו שלא יחסר לו. אין דבר רע מתגלגל על ידי הצדקה, שנאמר 'והיה מועשה הצדקה שלום' (ישעיהו לב יז). לא נזק ולא הפסד ולא שום דבר אחר (רמב"ם הל' מתנות עניים פרק י ה"ב, וע"ע מוגיד דבריו ליעקב חלק טו, פרשת משפטים תשע"ט, עמוד יט).

האדם בעולם הזה כ'גבאי צדקה'
אדם צריך לדעת: בעולם הזה הוא בגדר 'גבאי', אם קיבלת 'עושר' ו'נכסים', בשמים בוחנים בודקים ומסתכלים, אם באמת תורם ונותן, וחוזר ותורם ונותן (לא רק פעם אחת), אומרים בשמים: 'הגבאי הזה הוא גבאי נאמן, הוא פועל כמו שצריך, כמו שהתורה ציוותה', ולכן יש לו ברכה בממונו. זה מצמיח דברים טובים. הזורע צדקות - יצמיח ישועות. אבל אם רואים שהוא בגדר של 'עכברא דשכיב אדינרי', בשביל מה נתנו לו את זה?! לוקחים לו את זה, ויורש ומקבל את זה מיישחו אחר שיעשה עם הממון הזה דברים טובים. וזה יסוד גדול להבין על הרבה אנשים שבסוף כל הממונות שלהם נאבדים והם יוצאים מופסדים. זה היסוד.

'עין טובה'

בפרט צריך לחנך ולהרגיל את עצמו שיהיה לו 'עין טובה' גם בתוך ביתו, שלא יעשה על כל פרוטה ופרוטה חקירות שתי וערב, 'להיכן יצא השקל הזה, והגרש הזה', חוקר את הבן והבת ואשתו וכולם, חקירות של הקג"ב.. הוא צריך לדעת בדיוק פירוט מפורט עד סוף פרוטה אחרונה להיכן זה הלך.. זה מצב איום ונורא. 'עין טובה' לא מפסידים ממנה. אמרו רבותינו במדרש (במדבר רבה פר' ט ס' ב, וראשית חכמה שער הענוה פ"ה): הוותרנים יש להם ברכה בתוך ביתם. ולא רק בתוך הבית. אלא בכל דבר ודבר אדם לא יעשה 'חשבונות' מיותרים. אלא יתן ויחזור ויתן, וזו הברכה הגדולה שיכולה להיות לו. ה' יהיה בעזרנו ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

חידו"ת לפרשת כי תשא

א. בענין איסור למנות את ישראל

שמות (ל' י"א): "וידבר ה' אל משה לאמר, כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקד אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם".

ופירש רש"י ז"ל: "כי תשא, לשון קבלה כתרגומו, כשתחפוץ לקבל סכום מנינם לדעת כמה הם אל תמנם לגלגולת, אלא יתנו כל אחד מחצית השקל, ותמנה את השקלים ותדע מנינם, ולא יהיה בהם נגף, שהמנין שולט בו עין הרע והדבר בא עליהם כמו שמצינו בימי דוד".

יומא (כ"ב רע"ב): "אמר רבי יצחק אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה, דכתיב ויפקדם בטלאים".

ובתב הרמב"ם הלכות תמידין ומוספין (פ"ד ה"ד): "ולמה מונה המניין שהסכימו עליו על האצבעות שהוציאו, ולא היה מונה על האנשים עצמן, לפי שאסור למנות ישראל אלא על ידי דבר אחר שנאמר ויפקדם בטלאים" עכ"ל.

ובס"ד נתעוררתי לדקדק שהרמב"ם ז"ל רק כתב: "אסור למנות ישראל אלא על ידי דבר אחר", והשמיט שאפילו לדבר מצוה אסור למנות וכנזכר להדיא בתלמוד והוא לכאורה דבר מתמיה, ומה גם שהרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות ליומא שם, וכן בספר תשובותיו הביא פרט זה דאף לדבר מצוה אסור למנות ישראל וצל"ע.

והנה בסוגיא זו מפורסמת קושיית הגאון באר שבע ז"ל תמיד (פרק א') מדוע לא הביא התלמוד מקרא מלא בספר שמות כנ"ל, עיין שם שהאריך, והגאון מהרש"ם ז"ל בהגהותיו ליומא שם כתב דהכא

קא משמע לן תלמודא דאפילו לדבר מצוה אסור וזה אינו מבואר בקרא דספר שמות וע"ש.

ונעלם ממני מדוע לא העיר שהרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול לא הזכיר הא דאפילו לדבר מצוה אסור, ולדידיה הדרא שאלה לדוכתא לכאורה, ועיין.

ולגוף שאלת הגאון באר שבע ז"ל, יתכן לומר דקרא דספר שמות מיירי כשמונה את **כל כלל ישראל**, והכא קא משמע לן תלמודא דאפילו כשאנו מונה מניין **הסוכם את כל בית ישראל**, נמי אסור, וכעובדא דשאל המלך ע"ה דלא מנה לכל כל ישראל, וכן נמי הפייס של תרומת הדשן בסוגיא הכא, שאינו מנין של כל כלל ישראל, דוק ועיין בה כי לא עיינתי בזה כעת ובספרי רבותינו המפרשים ז"ל וכתבתי למזכרת.

אחר כך ראיתי שכבר קדמו בזה רבנן עיין בספר מכתב לחזקיהו יומא שם וש"נ, ובני הי"ו הראני שגם בספר שפת אמת יומא שם כתב כן, ובאיסור זה למנות את ישראל עיין בספר היקר נחל איתן על הלכות עגלה ערופה (סימן ר' ס"י סק"ז) ובכל הנסמן בספר המפתח על הרמב"ם שם ע"ש, ועיין לגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספר פדה את אברהם (מערכת מ' אות י"ט) ואכמ"ל.

והנה האמור לעיל זכיתי ונדפס בקובץ התורני היקר "בית אהרן וישראל" (גליון פ"ב ניסן תשנ"ט), ומעלת הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א במכתבו הנדפס שם בקובץ התורני "בית אהרן וישראל" (גליון פ"ד דף קי"א) כה כתב להסביר הדברים:

"נראה לענ"ד כשנדקדק בדברי הרמב"ם (הלכות תמידין ומוספין פ"ד ה"ד) נראה שלא הביא הרמב"ם את הדין שאסור למנות את ישראל כמו שהביא שאר הלכות, אלא הביאו רק בתור טעם למה לא מנה הממנה בפייס את הכהנים עצמם אלא מנה האצבעות שלהם,

וּכְתַב הַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁאִסּוּר לִמְנוּת, וְנִרְאָה מִזֶּה שְׁדַעַת הַרְמַב"ם שֶׁאִינוֹ אִיסּוּר מִצַּד עֲצָמוֹ, וְטַעַם הַדָּבָר שֶׁאֵין בְּתוֹרָה אִיסּוּר לִמְנוּת, [וְמֵה שֶׁכְּתוּב] כִּי תִשָּׂא וְנִתְּנוּ אִישׁ כּוֹפֵר נִפְשׁוֹ לֵה' בִּפְקוּד אוֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקוּד אוֹתָם, לֹא נֹאמַר בְּלִשׁוֹן אִסּוּר לִפְקוּד אֲלֵא שְׁצִרִיכִים לַתֵּת כּוֹפֵר, אֲבָל וְדָאִי שֶׁאֵין זֶה מִצְוָה לְדוֹרוֹת, וְלִכֵּן גַּם [לֹא] לִמְדוּ חֲכָמִים שֶׁאִסּוּר לִמְנוּת מִקְרָא זֶה אֲלֵא לִמְדוּ מִשְׁאוּל.

וְהֵינּוּ שֵׁשׁ לְלִמּוּד מִכִּי תִשָּׂא שֵׁשׁ סִכְנָה כְּשֶׁמוֹנִין יִשְׂרָאֵל, וְהַעֲצָה שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה לַתֵּת כּוֹפֵר, וְהִנֵּה רִש"י פִּירֵשׁ שֶׁם שִׁימְנוּ אֶת הַכּוֹפֵר וּמִמִּילָא יִדְעוּ מִסְפָּרָם, וְלֹא נִתְבָּאֵר מֵה טַעַם לִקְרֹא לַזֶּה כּוֹפֵר.

וְלֹלֵא רִש"י יֵשׁ מְקוֹם לִפְרֹשׁ שֵׁשׁ לַתֵּת כּוֹפֵר שֶׁהִמְנִין לֹא יִזִּיק, וְנִמְצָא שֵׁשׁ לִאִסּוּר לִמְנוּת מִכֹּחַ שֶׁאִסּוּר לִסְכֵּן אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכִמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בְּסוּף סֵפֶר שְׁמוּאֵל גְּבִי דוֹד הַמֶּלֶךְ שִׁמְנָה אֶת יִשְׂרָאֵל וְהִיא בָהֶם נֶגֶף, וְעֵינֵי בִּבְרִכּוֹת (ס"ב ב') אִם ה' הִסִּיתֶךָ בִּי וְגוֹמַר אִמֵּר רַבִּי אֶלְעָזָר אִמֵּר לוֹ הַקֶּב"ה לְדוֹד מִסִּית אֶתָּה קוֹרָא לִי, הִרִי אֲנִי מִכְשִׁילֶךָ בְּדָבָר שֶׁאִפִּילוֹ תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן יוֹדְעִים אוֹתוֹ, דְּכָתִיב כִּי תִשָּׂא וְנִתְּנוּ אִישׁ כּוֹפֵר נִפְשׁוֹ, וּבִרְד"ק שְׁמוּאֵל ב' (כ"ד א') "וּכְבֹּר הִיא דְּבַר זֶה נּוֹדַע בְּיִשְׂרָאֵל מִן הַתּוֹרָה כִּי אִם יִמְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִתְּנוּ אִישׁ כּוֹפֵר נִפְשׁוֹ שִׁיחֵי בָהֶם נֶגֶף וְאִפִּילוֹ יִמְנוּ אוֹתָם לְצוּרֶךָ וְכוּ', וּבִהַשְׁחִית רָאָה ד' וַיִּנָּחֵם מֵאִי רָאִי וְכוּ' רַבִּי נִפְחָא אִמֵּר כֶּסֶף כִּיפּוּרִים רָאָה שֶׁנֹּאמַר וּלְקַחְתָּ אֶת כֶּסֶף הַכִּיפּוּרִים וְגו', וּפִירֵשׁ רִש"י שֶׁנִּתֵּן בְּמִנִּין הָרֵאשׁוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁכָּן וְהוּא כֶּפֶר עַל מִנִּין זֶה שֶׁהִרִי לְזַכְרוֹן נִתֵּן כְּדִכְתִּיב וְהִיא לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל לְזַכְרוֹן לְכַפֵּר וְעַכְשִׁיו הוּצַרְכּוּ כִּפְרָתוֹ ע"ש.

וְמִזֶּה יֵשׁ לְלִמּוּד שֶׁהַכּוֹפֵר בֹּא לְכַפֵּר, וְאוּלַּי שְׁנֵי הַדְּבָרִים שִׁימַשׁ הַכּוֹפֵר גַּם שִׁימְנוּ אֶת הַכּוֹפֵר, וְכֵן שִׁיכַפֵּר.

עַל כָּל פָּנִים מֵה שֶׁלְּמִדּוֹ מִשְׁאוּל הוּא שֶׁגַם לְדוֹרוֹת יֵשׁ לִמְנוּת עַל יָדֵי דָבָר אַחֵר, וְלִכֵּן מוֹבֵן שֶׁהַרְמַב"ם לֹא כָּתַב אִיסּוּר לִמְנוּת, כִּי אִינוּ

דבר אסור אלא דבר מסוכן, ולכן הוא אסור, שאסור לסכן את ישראל, ומטעם זה גם לא הזכיר הרמב"ם שאסור **לדבר מצוה** שהרי אינו אסור, ולומר שהדבר מסוכן גם לדבר מצוה זה הרי מוכח מהדין עצמו שלא מנו בפייסות אלא אצבעות, ואין צורך להוסיף בטעם שאסור גם לדבר מצוה". עד כאן לשון הגאון שליט"א.

ב. בענין לשון "קח לך"

שמות (ל' ל"ד): "ויאמר ה' אל משה, קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה ולבונה זכה, בד בבד יהיה".

ובספר הזהר הקדוש ח"ב (דרי"ט סע"ב): "מה כתיב במשה ויאמר ה' אל משה קח לך סמים נטף וגו', אף על גב דאוקמוה, אבל מאי שנא בעובדא דא יתיר מכל מאי דאמר ליה, אלא קח לך להנאתך ולתועלתך" וכו'.

וביאור הדברים דהזהר הקדוש עמד מדוע רק כאן במצות קטורת אפקיה רחמנא בלישנא ד"קח לך" יותר משאר מצוות ועניני המשכן וכליו שלא מצינו לשון זו ד"קח לך", ותירץ הזהר דאף על גב דאוקמוה חבריא, והכלל בידינו שבכל מקום שכתוב בספר הזהר "אוקמוה" רומז הוא לדרשת חז"ל בתלמודים ובמדרשים, וכמו שכתבו רבים עיין בביאור הגר"א זצ"ל לספר תיקוני זהר (די"ז ע"א) ובספרו יהל אור על הזהר (שמות דכ"ב ע"ד), ולגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין בספרו פרי צדיק (פרשת בחקתי מאמר ד' דק"ג רע"א), ועוד שם (פרשת קרח מאמר ג' דס"ד ע"ב), ועוד שם (מאמר ח' דס"ו רע"ד), וכאן רמז הזהר לאומרם ביומא (ג' ב') קח לך משלך, מכל מקום הוסיף הזהר לומר שעוד יש לומר דקח לך להנאתך ולתועלתך וכו', וככתוב שם בספר הזהר.

אלא שנעלם ממני ולא זכיתי להבין שאלת ספר הזהר הקדוש, שהרי לא רק בקטורת נאמר "קח לך", אלא גם במצות שמן המשחה

כתוב (שמות ל' כ"ג) ואתה "קח לך" בשמים ראש וגו', ומאי האי דאמר הזהר "אבל מאי שנא בעובדא דא יתיר מכל מאי דאמר ליה", וצ"ב. [ובגוף הענין עיין בחיבורי זכות יצחק ח"ב (סימן ב').]

ג. בענין ושמרו בני ישראל את השבת [להתעטף בציצית בכניסת שבת]

שמות (ל"א ט"ז): "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדרתם ברית עולם, ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש".

ובתב הרב החזקוני ז"ל שם: "ושמרו בני ישראל, ישמרו ויצפו כל ימי השבוע איזה יום בהם תהיה יום השבת לתקן כל צרכיהן ביום הששי כדי לעשותה כהלכתה ולא תהא מחוללת", ועיין בדברי הראב"ע ז"ל שם.

שבת (כ"ה ב'): "רחיצת ידיים ורגלים בחמין ערבית רשות, ואני אומר מצוה, מאי מצוה דאמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי ערב שבת מביאים לו עריבה מלאה חמין ורוחץ פניו ידיו ורגליו ומתעטף ויושב בסדינין המצוויצין ודומה למלאך ה' צבאות".

ובתב בספר סדר היום (סדר ערב שבת): "אחר שעשה כל מעשיו וצרכיו והכין כל עניניו והתפלל מנחה, וכבר נטה השמש לערב, יחם לו יורה של מים חמים שירחוץ בהם פניו ידיו ורגליו, והוא כבוד להדר עצמו כדי להקביל פני הכלה בפנים מאירות ונקיות וטהרה", ומבואר דרחיצת פניו ידיו ורגליו היא כאשר השמש נטה לערב ועובר לכניסת שבת המלכה ודוק.

וזו לשון הרמב"ם ז"ל הלכות שבת (פ"ל ה"ב): "איזהו כבוד שבת, זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת מפני כבוד השבת, ומתעטף בציצית, ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת, כמו שהוא יוצא לקראת המלך" ע"ש.

ורבינו ישראל אלנקווה ז"ל הי"ד בספר מנורת המאור שלו (פרק ח' דף תקמ"ו): "מצוה על כל אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת, מפני כבוד השבת, ומתעטף בציצית ויושב בכבוד ראש, כמו שהוא ממתין לקבל פניו של מלך שבא מדרך רחוקה, כדגרסינן בשבת (שם) כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי, ערב שבת מביאין לו עריבה מלאה חמין, ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין, ודומה למלאך ה' צבאות".

ונשאלתי מה פשר דבר ומדוע נהג רבי יהודה בר אלעאי להתעטף בציצית קודם וסמוך לביאת שבת המלכה כאשר נטה השמש לערוב.

ובס"ד השבתי ועניתי שיוכן היטב עם דברות חז"ל במדרש תנא דבי אליהו רבה (פרק כ"ו): "כשהיו ישראל במדבר מה נאמר בהם ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת, אמר הקב"ה למשה מפני מה חילל זה את השבת. אמר משה לפניו רבונו של עולם איני יודע. אמר לו הקב"ה למשה אני אומר לך, כי בכל ששת ימי חול יש לו לישראל תפילין בראשו ובזרועו, ורואה אותם וחוזר ממעשיו, אבל עכשיו ביום השבת שאין לו תפילין בראשו ובזרועו, לכן חילל זה את השבת. באותה שעה אמר לו הקב"ה למשה משה צא וברור להם מצוה אחת שיהיו נוהגים בו בשבתות ובימים טובים, **וזו מצות ציצית**, שנאמר דבר אל בני ישראל וגו' ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם וגו' וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' וגו'".

ונראה לי ברור בס"ד שמדרש תנא דבי אליהו מפרש קרא "והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'", כך והיה לכם לציצית וראיתם אותו [לציצית], וזכרתם את "כל מצוות ה'", היא מצות שבת ששקולה לכל המצוות ה' כמאמרם בירושלמי ברכות (פ"א ה"ה) וגדרים (פ"ג ה"ט), ועיין בזה בחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן י"ח אות ה' דפ"ו ע"א) וש"נ, ועיין בחיבורי הנכחי לעיל (סימן ##) ע"ש.

ובמדרש לקח טוב הוא פסיקתא זוטרותא (פרשת שלח לך דק"ב ע"א): "למה נסמכה פרשת ציצית לפרשת מקושש, לפי שהיו אומרים לו למקושש מפני מה חללת שבת לא שמעת מחלליה מות יומת אמר להם שמעתי ושכחתי. אמר לו הקב"ה למשה דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית, לשון סימן לשון ציון כדי שיהו ישראל זוכרים את המצוות, וכן הוא אומר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'".

והרב החזקוני ז"ל שם במדבר (ט"ו מ'): "למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי, נסמכה פרשת ציצית לפרשת מקושש, לפי שכשנודון המקושש על שחילל שבת אמרו ישראל היאך נוכל לעמוד על שמירת שבת היום או למחר נתחייב מיתה כזה שהרי בימים טובים הכר סימן בשמירתן ומה שאין כן בשבת, לפיכך נתן להם מצות ציצית להתעסק בה בשבת, כמו שאמרו רבותינו ז"ל כל ההולך בשבת בלא ציצית כאילו מקושש עצים בשבת", ועיין בדברי שאר רבותינו הראשונים מפרשי התורה שם, ובספר הרוקח (סימן שס"א) ע"ש.

חרי לנו מפורש שמצות ציצית היא המזכירה למצות שבת ועל ידה שומר שבת מחללה, ולכן רבי יהודה בר אלעאי דייקא אז ערב שבת סמוך לחשיכה היה לובש ציצית, ודוק.

ובשבת (צ"ו ב') אמרו מקושש זה צלפחד ע"ש, ובהגהות יפה עינים שם, ומחכמי לבב נ"ע קבלנו שהתנא רבי יהודה בר אלעאי

היה גלגול צלפחד, עיין בספר ליקוטי הש"ס על מסכת שבת, ובעמק המלך (שי"ג פל"ה), ועיין לחיד"א ז"ל בספר פתח עינים שבת (ק"נ ב') ובספר בן יהוידע שבת שם.

ועם הקדמה זו שמקושש הוא צלפחד שנכשל בחילול שבת והתיקון והשמירה היא מצות ציצית, יאירו ויתמימו דברות רבותינו על מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי הוא צלפחד שהיה מתעטף בציצית בכניסת שבת, דוק והרחב כי קצרתי.

ובראות בני יקרי חו"ב הרה"ג רבי שמואל יואל שליט"א דברי אלו, כה כתב לי: **צלפחד** עולה בגימטריא זהו יהודה בן אלעאי ודוק.

ומהרש"א ז"ל בבא בתרא (ק"ט א') כתב דצלפחד חילל שבת למען ישמעו העונש ויראו ולשם שמים נתכוין, והא דחילל שבת הוא כיון דסבר כרבי שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה והכא לא היה צריך לעצים, אלא לדעת איזו מיתה על חילול שבת ומכל מקום נהרג דדברים שבלב אינם דברים ע"ש.

ויש ליישב גם לסברת רבי יהודה, ובפרט לפי הנ"ל דצלפחד גלגול רבי יהודה, והוא על פי מה שכתבו תוספות שבת (ע"ג ב' ד"ה וצריך לעצים): "נראה דאפילו לרבי יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה בעינן צריך לעצים, דלא מיקרי בעצים קוצר אלא בענין זה", עד כאן דברי בני שליט"א, ואמרתי בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, והשי"ת ימלא כל משאלותיך לטובה וברכה, בני חיי ומזוני רויחי לאלתר איכ"ר.

ואמרתי בס"ד טעם נוסף, למנהגו של התנא רבי יהודה בר אלעאי להתעטף בציצית בכניסת שבת, אחר שהשבת כלה, כמאמרם בואי כלה (בבא קמא ל' ב') ותכשיטי כלה כ"ד, והם כ"ד פרקי שבת כנודע, אם כן היינו שהיה רבי יהודה בכניסת השבת מתעטף

בציצית כחתן לקראת כלה, ושמחתי לראות בסמ"ג (עשה ל'): "וחכמים הראשונים הם עצמם היו מתקנים שבת שלהם, ואחר כך היו מתעטפים כחתנים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת מלכה", ומפורש שעם כניסת השבת היו מתעטפים בציצית כחתנים, ודוק.

ואכן כבר נודע שמנהג קדום היה שהחתן בעת כניסתו לחופה היה מתעטף בציצית, וזו לשון ספר המנהיג (הלכות אירוסין ונישואין דף תקל"ט): "נהגו בצרפת ובפרובינציה שכל החתנים מתעטפים בציצית בהכנסת החופה, ויש לי סמך במדרש למה נסמכה פרשת ציצית לנשואי אשה דכתיב גדילים תעשה לך, וסמך ליה כי יקח איש אשה וגו', לומר לך חתן חייב בציצית", וכזאת מבואר בספר העיטור (הלכות ציצית ש"ג ח"ב), ובספר ארחות חיים ח"ב (הלכות קידושין אות כ"א), ומשם בספר כלבו הלכות אישות (סימן ע"ה) ע"ש.

עוד יש לומר בטעם הדבר שרבי יהודה בר אלעאי לבש ציצית בכניסת שבת, על פי מה שכתב בספר של"ה הקדוש (מסכת שבת פרק נר מצוה אות ל"ג): "צריך להזהר בקבלת שבת בשמחה ובהדלקת הנר ושלחן ערוך ומטה מוצעת לכבוד פני השכינה", וכתב בספר (עניני שבת פרק ג'): "הבא לקבל פני שבת מלכתא הוא מקבל פני שכינה", ובספר הזהר הקדוש ח"ג (דרמ"ג ע"ב): "ובגין דנשמתא יתירה אתפשטא בשכינתא דאיהי שבת מלכתא", ועיין בספר תיקוני זהר (דף ס"ט) עיין שם.

הרי לנו מבואר דהמקבל פני שבת כמקבל פני שכינה, וכבר לימדנו רבי שמעון בר יוחאי אומר כל הזריו במצות ציצית זוכה ומקבל פני שכינה, כתיב הכא וראיתם אותו, וכתוב התם את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד, כאומרם במסכת מנחות (מ"ג ב'), וכן הוא בספרי (פרשת שלח ס"ט), וירושלמי ברכות (פ"א ה"ב ד"ז ע"ב), ועיין רש"י סוטה (י"ז א'). [וביאור הדברים עיין לרבינו מהר"ל ז"ל מפראג בספר נתיבות עולם (נתיב העבודה פט"ז דף קכ"ו) ודוק].

ובכתב בעל הטורים ז"ל במדבר (ט"ו ל"ח): "ציצית בגימטריא צדקות, וגימטריא נשרים, לומר מי שהוא זהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה, דכתיב אני בצדק אחזה פניך, וזוכה למה שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים".

אם כן כשיוצא לקבל פני שבת המלכה לקבל פני שכינה לבש ציצית שעל ידיה זוכים לקבל פני שכינה, ובני חדא ביקתא היא ודוק.

וראיתי לרבינו אור החיים הקדוש שמות שם (ל"א ט"ז) שכתב: "ושמרו בני ישראל את השבת, ירצה על דרך אומרם ז"ל שצריך להוסיף מחול על הקודש ולא ימנע ממלאכה אחר שיגיע ויתנוצץ יום השבת, אלא צריך להכין עצמו בקדושת שבת ויצא כחתן לקראת כלה, ויהיה יושב ומשמר עד שיגיע השבת לעשותו, פירוש לקיים מעשים הצריכין בו, ועוד ירצה באומרו לעשות את השבת, כי מה שמוסיף מחול על הקודש יסכים ה' לקרותו שבת, ונמצא זה האיש עושה שבת ממש, כי שעות מיום הששי וגם שעות מיום ראשון שהם חול, בני ישראל עושים אותם שבת".

הרי שביאור ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, היינו לעשות תוספת שבת ולהיות יושב ומשמר לשבת וכו"ל, ולפי זה יש בנותן טעם להנהגת רבי יהודה בר אלעאי, שהרי בהגהות מצפה איתן פסחים (פ"ו ב') הוכיח והכריח שרבי יהודה סובר יש אם למסורת, וכן כתב הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בספר בית האוצר (כלל קפ"ג אות י"ג) ע"ש, ולפי זה רבי יהודה סובר ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה, וכמבואר בכריתות (י"ז ב') שמי שסובר יש אם למסורת סובר ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה, והארכתי בזה בחיבורי אור משה (סימן ל"א אות א'), ובחידושי למסכת עירובין כת"י ע"ש.

והגאון הגדול בעל חמדת שלמה ז"ל (בפתיחת הספר) כתב דהסובר דון מינה ואוקי באתרה, הוא סובר ספיקא דאורייתא לחומרא מן

התורה ע"ש, והרי רבי יהודה סובר דון מינה ואוקי באתרה וכמו שכתב הגאון ערוך לנר יבמות (ע"ח א') וסוכה (י"ג א'), וכן כתב בשו"ת חקל יצחק (סימן א' ד"כ סע"א), ועיין בנהור שרגא יבמות (נ"ז א'), ע"ש, וגם מכאן שמע מינה דרבי יהודה סובר דספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה.

ובתב בספר לב אריה חולין (י"א ב') דמאן דסובר טריפה אינה חיה סובר ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה ע"ש, והובא בספר ילקוט הרועים (דל"ב ע"ד) והרי רבי יהודה סובר טריפה אינה חיה עיין קרן אורה זבחים (ס"ט ב'), וגם מכאן שמע מינה דרבי יהודה סובר ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה.

חרי לנו מכל המקומות דלעיל מבואר דרבי יהודה סובר דספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה, ואנן קיימא לן דמי שסובר ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה סובר תוספת שבת וכמבואר בארוכה מפי ספרים וסופרים בחיבורי ברכת יעקב (במילואים דף רכ"ד), ובחיבורי אוצר ישעך (סימן ט' אות ד' דף נ"ח) ואילך, ועיין בספר זכר יהוסף יומא (דנ"ו ע"ב) עיין שם.

ולבן רבי יהודה בר אלעאי היה נזהר בערב שבת עם בוא השמש [כדברי הרב סדר היום] "להתעטף בציצית ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת, כמו שהוא יוצא לקראת המלך", דהיינו שהיה נזהר גם בתוספת שבת דלדידיה הוי דאורייתא וכנ"ל ודוק. [ואין לשאול והרי לרמב"ם אין תוספת שבת - דלא קשיא מידי, עיין]. **ודע** רש"י ז"ל שבת שם פירש: "רחיצת ידיים ורגלים, ערבית ליל שבת", ונראה לי דאין הכונה בליל שבת ממש אחר כניסת השבת, אלא רוצה לומר מבעוד יום סמוך לכניסת שבת, ועיין בספר לשון הזהב כאן, ושו"ת דברי יציב או"ח (סימן רל"ז), ואכמ"ל.

ומינה יש ללמוד גם לרבי יהודה שרחץ פניו ידיו ורגליו, ובפרט לדברינו כאן שרבי יהודה סובר תוספת שבת מן התורה ודוק.

ומצאתי עכשיו לרבינו הפרי מגדים ז"ל בספרו ראש יוסף שפירש דברי רש"י ז"ל כדברינו דהכוונה מבעוד יום, אבל בחידושי חתם סופר ז"ל שם ראיתי שפירש אחר כניסת השבת וצ"ב, ובדברי יציב שם לא זכרם עיין שם בזה.

ועוד דע שגירסת ספרינו בשבת שם כך היא: "דאמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי", וכן העתיק בספר הלכות גדולות ועוד. [וכן מועתק במדרש תנא דבי אליהו זוטא (פרק ט"ז), אבל בנדפס על פי כתב יד ליתא].

וראיתי בספר ראבי"ה שבת שם (סימן קצ"ז) העתיק אמר רב יהודה אמר **שמואל**, ושוב מצאתי גירסה זו בספר השאלות פרשת בראשית (שאלתא א') ע"ש, וכבר ראיתי בהרבה מקומות שהראבי"ה גורס כספר השאלות ונמשך אחריו ואכמ"ל. [וכיוצא בזה במועד קטן (כ"ח ב') אמר רב יהודה אמר "רב" וכו', אבל במדרש הגדול דברים (כ"ח ס"א דף תרכ"ח) העתיק אמר רב יהודה אמר "שמואל" ע"ש, ומצינו גם איפכא בקידושין (ס"ו א') אמר רב יהודה אמר "שמואל", ובשו"ת תשב"ץ ח"ב (סימן רצ"ד) העתיק אמר רב יהודה אמר "רב" ע"ש].

אבל מצאתי שם בשאלות פרשת תצוה (שאלתא ס"ד) ועוד שם פרשת בהעלותך (שאלתא קכ"ב) הגירסה כלפנינו אמר רב יהודה אמר רב, ובספר דקדוקי סופרים שבת שם לא הזכיר גירסה זו. ויש להביא ראיה לגירסה זו שבתענית (ל' א') גם כן מצינו כזאת שרב יהודה אמר רב אומר כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי ע"ש ודוק.

והגאון חיד"א ז"ל במחזיק ברכה או"ח (סימן ר"ס סוף אות א') לענינו שלו הביא דברי השאלות דפרשת תצוה הנ"ל, ורצה לומר דטעות יש בדבריו והגיה לשונו ע"ש, ובאמת כבר לימדנו הגאון

חיד"א עצמו "ספר השאלות יש בו טעויות" וכדבריו בספרו שו"ת יוסף אומץ (סימן ל"ב) ובספרו כסא רחמים מסכת סופרים (פ"כ ה"ג ד"ה ויען), מכל מקום כאן לא ידעתי מדוע לא זכר דברי השאלות דברשת בהעלותך שגם שם גרס כנ"ל, ולומר שגם שם נפלה שגיאה הוא דוחק שאין לתלות שאותה טעות תיפול פעמיים, ועיין כיוצא בזה לחיד"א בספרו שו"ת יוסף אומץ (סימן נ"ב), ובספרו שו"ת חיים שאל ח"ב (סימן ל"א אות א' ד"ה והנה), ובספרו מחזיק ברכה יו"ד (סימן נ' אות ה' ד"ה מאי), ובחיבורי מנוחת שלום חי"א (סימן מ"א והערה ו'), והשוה גירסת רבינו חננאל לשבת שם, ובדברי הגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק שאלה לשאלות פרשת תצוה (אות ז'), ועיין שו"ת דברי יציב או"ח (סימן רל"ז) ולא הזכיר דברי החיד"א הנ"ל.

ועיין לגה"ק מבוטשטאש ז"ל באשל אברהם או"ח (סימן ר"ס) מה שכתב בענין רחיצת רבי יהודה בר אלעאי, ולא הזכיר דברי האליה רבה שם וא"ש, ועיין בספר תורת חיים או"ח שם ובספר שפת אמת לשבת שם, וקצתי הרבה.

* * *

והנני לקבוע כאן דברות מעלת ידידנו היקר הגאון רבי מאיר הוכברגר שליט"א בענין ציצית לכבוד שבת.

רמב"ם הלכות שבת (פ"ל ה"א): "איזהו כבוד וכו', ומתעטף בציצית וישב בכבוד ראש וכו', וחכמים הראשונים היו וכו' ומתעטפים ואומרים בואו ונצא וכו'" ע"ש.

והנה מה שכתב בתחילה "ומתעטף בציצית", מקורו הוא ממסכת שבת (כ"ה ב') ממעשה דרבי יהודה בר אלעאי, ומה שכתב "ומתעטפים" הוא ממה שאמרו שם (ק"ט א') גבי רבי חנינא, ובזה לא היו מתעטפים "בציצית" אלא בבגדים נאים כדפירש רש"י שם.

וצ"ב דאמאי הכריע הרמב"ם כדברי רבי יהודה שהיה מתעטף בציצית, ולא כאותם שהיו מתעטפים בבגדים נאים. וצ"ע.

ונראה לומר בזה דהרמב"ם כתב שתי הלכות, הא' שילבש הציצית ויהיה "יושב" בכבוד ראש כמיחל למלך שיבוא. והב' ש"יתעטף" בבגדים נאים "ויצא" כיוצא לקראת מלך. ונמצא שהן שני מעשים נפרדים בעיקר ענינם, הא' במה שממתין ומצפה לקבל השבת כמו ביוצא לקראת מלך, וקיום זה הוא במה "שיושב" מעוטף ב"ציצית". והב' היא עצם היציאה לקראת המלך, וקיום זה הוא על ידי שמתעטף ב"בגדים נאים" ויוצא לקראת השבת. ואין כלל סתירה בדברים, דבשבת (כ"ה ב') מיירי שהיה רבי יהודה בר אלעאי מתעטף "ויושב" בסדינין המצויצין, ושם (ק"ט א') רבי חנינא מיעטף "וקאי" ואמר בואו ונצא לקראת שבת המלכה. והביא מהרמב"ם שני דינים אלו להלכה, ואמרתי כל זה לפני מו"ר שליט"א הגרמ"ד הלוי סולובייציק שליט"א והסכים לדברים, וחזיתיה לדעתיה דכבר גם הוא אמר כן.

אמנם עיקר הדבר צ"ב מהו ענין הכבוד להתעטף ב"ציצית" ולמה לא סגי בבגדים נאים.

והנה מצינו כן ברמב"ם הלכות ציצית (פ"ג הי"א): "אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחויבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו, ובשעת התפילה צריך להיזהר ביותר, גנאי הוא לתלמיד חכם שיתפלל והוא אינו עטוף" עכ"ל.

ור"ן זה של עיטוף בשעת התפילה כבר הביא הרמב"ם בהלכות תפילה (פ"ה ה"ה), וכאן מבואר מדבריו דמכבוד תפילה הוא שיתעטף ב"ציצית", ועיין לרבינו מנוח הלכות תפילה שם שכתב דכוונת הרמב"ם שיהיה עטוף ב"ציצית", וכנראה סמך דבריו על דברי הרמב"ם האלו וצ"ב. ושאלתי זאת לפני מו"ר שליט"א ואמר דגם הוא

התקשה בדבר. [ויעיין תוספות ברכות (י"ד ב') שנחלקו אם אומר קריאת שמע בלא ציצית אם יש בזה משום מעיד עדות שקר ע"ש. ומכל מקום לענין תפילה ליכא מאן דסובר דבעינן שיהיה עטוף בציצית. וצ"ע].

ונראה לומר על דרך דרוש דהנה התוספות מנחות (מ"ג ב' ד"ה חותם) כתבו: "מה שמדמה חותם של טיט לציצית שכן עושים לעבדים, והציצית מעיד על ישראל שהן עבדי הקב"ה כדאיתא בשבת (נ"ז ב') כבלא דעבדא תנן" עכ"ל. והתוספות שבת שם (ד"ה אי) כתבו: "דכבלא דעבדא שרי כדי לעשות בו קורת רוח לרבו, שאם היה כל היום בלא כבול אפילו בחצר, בדבר מועט שיעשה העבד כנגד רבו סבור רבו שדעתו למרוד בו ואתי לידי קטטה" עכ"ל.

ומבואר בדבריהם כמה ענינים, הא' דהציצית הוא עדות וסימן שאנחנו עבדי ה', ועוד דלכל הפחות ילבשם פעם אחת ביום, דאם לא כן אם יעבור על אחת מן המצוות יהיה נראה כאילו פרק מעצמו עול העבדות ודוק.

ואם כן יש לומר דבין לענין כבוד שבת ובין לענין כבוד התפילה הכל הוא ענין אחד שעומדים ומקבלים פני מלכנו, ולכן כבוד הוא שנבוא לפניו בבגדים המיוחדים המראים שאנחנו עבדיו והוא מלכנו. [ויעיין בספר הזהר הקדוש ח"ב (צ"ג א') כבד את אביך, כבדהו בכסות נקיה אלו ארבע כנפות דציצית].

והנה קידוש לבנה הוי כהקבלת פני השכינה כדאיתא בסנהדרין (מ"ב א') אמר אביי וכו', ולפי דבריו היה מקום ללבוש טלית מצויצת לכבוד הקבלת פני השכינה, ואולי יש לומר כיון דלילה לאו זמן ציצית אין בזה משום כבוד. אמנם מצאתי במטה אפרים הלכות יום הכיפורים (סימן תרכ"ד אות ד') שנהגו שלא להוריד הטלית במוצאי יום הכיפורים עד לאחר קידוש לבנה". עד כאן דבריו שליט"א ודפח"ח.

ד. בענין למה ה' יחרה אפך בעמך

שמות (ל"ב י"א): "ויחל משה את פני ה' אלהיו, ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך, אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה".

ולבאורה אינו מובן מה פשר דברי משה רבינו ע"ה באומרו "למה ה' יחרה אפך", אטו מילתא זוטרתא עבדו ישראל, והרי נכשלו בעון חמור ביותר, עון עבודה זרה, שהחוטא ונכשל בעון זה הרי הוא כגוי לכל דבר כדכתב הרמב"ם הלכות שבת (ס"פ ל'), ומה זו שאלה למה יחרה אפך.

ומצאתי בפירוש הריב"א על התורה שם שעמד בזה וכתב: "למה ה' יחרה אפך בעמך. תימה הלא עלובה כלה שזנתה בתוך חופתה, ויש לומר שכך אמר משה להקב"ה לא היה לך לחרות (ר"ל לכעוס) אלא על הרשעים", כלומר ולא על כל ישראל, וכדפירש גם הרב הספורנו ז"ל ע"ש.

והרמב"ן ז"ל שם כתב: "למה ה' יחרה אפך הנה בחטא הגדול הזה היה ראוי משה שיתפלל דרך וידוי ותחינה, כענין אנא חטא העם הזה חטאה גדולה (שם פסוק ל"א), וכמו שהתפלל עזרא וכהתודותו על מעל הגולה (עזרא י' א'), ואין טעם שיאמר למה ה', ורבותינו (שמות רבה פמ"ג ס"ז וס"ט) מתעוררים בזה על דרך ההגדות להזכיר כמה טעמים למעט החטא לפניו", ועיין שם גם בדברי רבינו בחיי ז"ל.

ובענייני חושבני שתמיהת רבותינו הראשונים כמלאכים ז"ל, נובעת מתוך שהבינו ששאלת משה רבינו "למה" ה' יחרה אפך, היינו מה הסיבה שהקב"ה כעס, ולכן התקשו והרי חטאו בעון חמור מאוד, ובודאי יש לו לקב"ה לכעוס.

אבל כבר נודע מה שלימדונו רבותינו ז"ל שיש חילוק והפרש בין שאלת "למה", לבין שאלת "מדוע", שבמלת "למה" שואל את

התכלית, לשם מה, ובמלת "מדוע" שואל על הסיבה, וכדכתב הגאון מלבי"ם ז"ל בפירושו לספר ישעיה (ה' ד'), וכן כתב באריכות בספר הכתב והקבלה שמות (ה' ד') עש"ב.

ולפי זה משה רבינו לא שאל מה "הסיבה" לחרון אף של הקב"ה, דמה יש לשאול שאלה זו בעון גלוי וחמור כזה של עבודה זרה, אלא שאלת משה היתה מה ה"תכלית" בכעס הזה ומה טובה יש בו ולשם מה יש לכעוס, והרי ח"ו חילול ה' יכול להתגלגל מזה וכמו שהאריך בכלי יקר שם, ואם כן מה תכלית חרון אפו של הקב"ה ודוק.

ה. בענין רחום וחנון

שמות (ל"ד ו'): "ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת".

והנה בביאור מידות אלו של "רחום וחנון" האריכו רז"ל והמפרשים, והנני רק להעתיק המובא בסדור היקר תפילת יוסף (דף פ') בביאור על י"ג מידות הרחמים: **רחום**, מרחם מצד כאבו כשרואה שהוא עשוק או מחוסר מזונות וכיוצא בזה כן כתב הגר"א באדרת אליהו שם, **חנון** יש בלשון חנון מתנת חנם חנון מצד אהבתו אליו כמו האב לבנו שנושא חן בעיניו ונותן לו כל משאלותיו וכדאמרין בברכות (ד' א') וחנותי את אשר אחון אף על פי שאינו הגון כן הוא בההגה בתוספות ראש השנה (ט"ז ב') והגר"א באדרת אליהו, ע"ש, וכעין זה כתב המלבי"ם ישעיה (כ"ז י"א) שההבדל בין רחמים לחנינה, שהמרחם נכמרו רחמיו ותציקהו נפשו מראות באבדן הדבר, והחנון יושיע ויציל מצד שהדבר מצא חן בעיניו, ובההגה על התוספות ראש השנה שם כתוב שמדת **רחום** היא שלא בעת צרה כי בטרם תגיע הצרה הוא מרחם שלא תבוא, אבל **חנון** הוא שחונן בעת הדחק לגאול הצועק, וכעין זה כתב גם הראב"ע שם". [נומצאתי בפירוש רבינו

הרוקח בהקדמה לספר בראשית (שער החילוק) שכתב: "רחום מרחם בחינם או בזכות אבות, חנון כשמתפללים לפניו" עיין שם].

אלא שיש לי להבין שמשה רבינו ע"ה מקדים ואומר רחום וחנון, הרי שהקדים מדת רחום למידת חנון, ואילו בספרי נביאים וכתובים אמרו חנון ורחום, והקדימו חנון לרחום, כמו שתראה בספר יואל (ב' י"ג), וספר יונה (ד' ב'), וספר נחמיה (ט' י"ז ול"א), וספר דברי הימים ב' (ל' ט') וצ"ב.

והיותר מה שיש להבין שדוד המלך ע"ה בספר תהלים (פ"ו ט"ו) עשה כמשה רבינו ע"ה, שהקדים מידת רחום לחנון, וכן הוא שם בתהלים (ק"ג ח'), ולעומת זה שם בתהלים (ק"א ד', וק"ב ד', וקמ"ה ח') אמר חנון ורחום, ואיני יודע פשר דבר ומי שעסק בזה ובירר וביאר לזה, ורשמתי למזכרת.